

STRESZCZENIE DYSERTACJI

„IMPLEMENTACJA ZASADY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W UNII EUROPEJSKIEJ. STUDIUM PRZYPADKU BRANŻY TEKSTYKNO-ODZIEŻOWEJ”

W dysertacji przeprowadzono badanie procesu implementacji zasady zrównoważonego rozwoju w Unii Europejskiej, skoncentrowane na aspektach ochrony środowiska i klimatu. Tak wąskie wyznaczenie zakresu badań uzasadnione jest przez różnorodność i złożoność zagadnień środowiskowych oraz ich wielowymiarowość. Za przedmiot analizy wybrano branżę tekstylno-odzieżową, a o wyborze zadecydowała charakterystyczna cecha tej branży, ściśle powiązana ze zrównoważonym rozwojem. Cechą tą jest fenomen społeczny: *fast fashion* i jego istotny, dewastujący wpływ na środowisko. Branża tekstylno-odzieżowa jest trudnym przedmiotem badania. Trudności wynikają z jej globalnego charakteru, wielości i zróżnicowania występujących w niej podmiotów oraz znaczącego, a zarazem zróżnicowanego udziału w degradacji środowiska w całym łańcuchu dostaw. Branża ta nie była do tej pory uregulowana kompleksowo, a unormowania prawne jej dotyczące miały charakter fragmentaryczny i jako takie rzadko stanowiły dobry przykład dostrzegania – reagowania na występujące w niej związki przyczynowo-skutkowe negatywnie oddziałujące na środowisko i klimat.

Głównym celem pracy było zbadanie relacji pomiędzy ogólną transpozycją zasady zrównoważonego rozwoju w Unii Europejskiej a stopniem oraz sposobem jej implementacji w branży tekstylno-odzieżowej. Teza rozprawy brzmiała: implementacja zasady zrównoważonego rozwoju w Unii Europejskiej, zwłaszcza w przypadku branży tekstylno-odzieżowej, nie sprowadza się jedynie do prostego przeniesienia tej zasady w ramach ogólnych wytycznych i przepisów. Jest to proces złożony, zależny od zaangażowania różnorodnych aktorów tej branży, w tym producentów oraz konsumentów. W ramach dysertacji przeprowadzono badanie mające na celu weryfikację hipotez towarzyszących postawionej tezie.

Wyniki tego badania zostały przedstawione i omówione w pięciu rozdziałach, koncentrujących się na różnych aspektach omawianej problematyki.

Rozdział pierwszy obejmuje swoim zakresem kwestię zrównoważonego rozwoju i jego teoretycznych oraz praktycznych i prawnych aspektów w wymiarze międzynarodowym. Zagadnienie to zaprezentowano w perspektywie historycznej i współczesnej, począwszy od zbadania genezy i ewolucji zasady zrównoważonego rozwoju w prawie międzynarodowym, ze wskazaniem kluczowych etapów rozwoju tej zasady, a także sposobów jej interpretacji i implementacji na arenie międzynarodowej. Pierwsze sekcje tego rozdziału przedstawiają

wczesne dokumenty dotyczące relacji pomiędzy człowiekiem a środowiskiem, takie jak Raport U Thanta czy Raport Klubu Rzymskiego, które podnosiły ważne kwestie związane z antropogenicznymi zmianami w środowisku. W dalszej części rozdziału przedstawiono wyniki badań dotyczących debaty na forum międzynarodowym, której skutkiem było wypracowanie przez Komisję Brundtland pierwszej definicji zrównoważonego rozwoju. Był to przełomowy moment, gdyż skłonił on narody do uznania znaczenia zrównoważonego rozwoju, co wpłynęło na kształtowanie prawa międzynarodowego w tym zakresie. W rozdziale pierwszym szczegółowo omówione zostały szczyty ONZ dotyczące środowiska, zmian klimatu oraz różnorodności biologicznej pod kątem kształtowania i ewolucji zasady zrównoważonego rozwoju. Odrębnej analizie została poddana Agenda 2030 r. i jej cele, które są obecnie szeroko realizowane na całym świecie. W końcowej części rozdziału przeprowadzono analizę dotyczącą uznania zrównoważonego rozwoju za jedną z zasad prawa międzynarodowego, ukazując jego ewolucję od terminu teoretycznego do kluczowego elementu praktyki prawnej. Jest to kwestia niezwykle istotna dla zrozumienia roli zrównoważonego rozwoju w kształtowaniu prawa międzynarodowego, wskazująca na rosnące znaczenie tej zasady.

W rozdziale drugim przedstawiona została analiza zasady zrównoważonego rozwoju w kontekście pierwotnego prawa europejskiego, stanowiącego „kręgosłup” Unii Europejskiej. Zbadano sposób, w jaki zasada zrównoważonego rozwoju została wpisana i realizowana na poziomie traktatów, co pozwoliło wskazać, że zrównoważony rozwój ewoluował z celu Unii Europejskiej do jej zasady ustrojowej. Omówione zostały interpretacje tej zasady, jej rola w kształtowaniu polityk unijnych oraz wpływ na prawo i praktykę państw członkowskich. Rozdział ten kończy się omówieniem zastosowania zasady zrównoważonego rozwoju w kontekście prawa polskiego.

Rozdziały trzeci, czwarty i piąty stanowią studium zrównoważonego rozwoju z perspektywy branżowej oraz regionalnej, gdyż praca w tej części koncentruje się wokół kwestii branży tekstylno-odzieżowej w Unii Europejskiej.

W rozdziale trzecim skupiono się na rozwoju branży tekstylno-odzieżowej z uwzględnieniem trendów i procesów kształtujących tę branżę, w tym – jej wpływ na środowisko i klimat w całym łańcuchu wartości. Rozdział zaczyna się od przeglądu historycznego, który pokazuje ewolucję branży od produkcji ręcznej do masowej, zdominowanej w ostatnich latach przez zjawisko „szybkiej mody”. To właśnie ten trend wpłynął na sposób produkcji, konsumpcji oraz generowanie odpadów. Rozdział zawiera też szczegółową analizę problemu zanieczyszczenia środowiska i zmian klimatycznych związanych z branżą tekstylno-odzieżową. Ponadto omówiono w nim wpływ konsumpcji produktów tekstylno-odzieżowych na środowisko i klimat, a także ewolucję zachowań konsumentów i wzrost ich świadomości oraz oczekiwań w zakresie odpowiedzialności środowiskowo-społecznej firm branży tekstylno-

odzieżowej. Oparto się na badaniach i raportach ukazujących skalę wpływu branży na środowisko i klimat, a także wyzwania z tym związane.

Rozdział czwarty koncentruje się wokół inicjatyw podejmowanych w branży tekstylno-odzieżowej w zakresie implementacji zasady zrównoważonego rozwoju. Z jednej strony badaniu poddano oddolne inicjatywy konsumencko-społeczne, z drugiej zaś – branżowe inicjatywy przedsiębiorców. W obliczu coraz większej presji społecznej branża rozpoczęła procesy mające na celu ograniczenie jej negatywnego wpływu na środowisko i klimat. Ważnym aspektem tego rozdziału są inicjatywy, które skupiają podmioty branży tekstylno-odzieżowej na poziomie międzynarodowym oraz lokalnym. Przykładem takich inicjatyw jest Karta Przemysłu Mody na rzecz Klimatu pod egidą ONZ, Pakt Mody zawarty podczas Szczytu G7 w Biarritz, Sustainable Apparel Coalition, Global Fashion Agenda, European Fashion Alliance czy Zespół ds. Legislacji dla Branży Tekstylno-Odzieżowej pod egidą UN Global Compact Network Polska. Te dobrowolne inicjatywy i prace grup roboczych sprzyjają ewolucji branży w zakresie implementacji zasady zrównoważonego rozwoju, przyczyniając się ponadto do tworzenia rozwiązań normatywnych w zakresie ochrony środowiska i klimatu. Stanowią one ważną platformę dla wymiany dobrych praktyk, informacji i doświadczeń, które mogą służyć popularyzacji rozwiązań w zakresie zrównoważonego rozwoju. Rozdział ten zawiera ponadto analizę norm ISO oraz wytycznych Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju dla branży tekstylno-odzieżowej, odgrywających kluczową rolę w promowaniu, ale i egzekwowaniu zrównoważonych praktyk. W rozdziale tym zawarto odniesienia do nowego paradygmatu konsumpcji, produkcji i komunikacji pomiędzy biznesem a konsumentami.

W rozdziale piątym poddano krytycznej analizie obowiązujące i projektowane regulacje Unii Europejskiej, a także strategie unijne mające na celu wprowadzenie zasady zrównoważonego rozwoju w przedmiotowej branży. Badaniu poddano regulacje *de lege ferenda*, które stanowią podstawę przekształcenia tej branży w cyrkularną, zasobooszczędną i neutralną klimatycznie. Te rozwiązania normatywne wpisują się w szerszy kontekst długoterminowych celów UE w dziedzinie klimatu i środowiska. Do najważniejszych zadań należy osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r., co oznacza, że emisje gazów cieplarnianych powinny być równoważone przez ich absorpcję przez środowisko. Jest to kluczowy cel Europejskiego Zielonego Ładu, którego ambicją jest zintegrowanie zrównoważonego rozwoju we wszystkich sektorach gospodarki, również w branży tekstylno-odzieżowej. Gruntowną zmianę w zakresie regulacji dla omawianej branży zapowiedziano w Strategii Komisji Europejskiej dla zrównoważonych tekstyliów z 2022 r., zgodnie z którą do 2030 r. wszystkie wyroby włókiennicze wprowadzane na rynek europejski mają być trwałe, nadające się do recyklingu, wolne od substancji niebezpiecznych, a ich produkcja odpowiedzialna środowiskowo. Realizacja tego zamierzenia wymaga znaczących zmian w

całym łańcuchu dostaw – od projektowania przez produkcję, dystrybucję aż po sposób konsumpcji i gospodarowania odpadami. W tym kontekście w rozdziale piątym dokonano analizy, w jaki sposób UE próbuje zintegrować w rozwiązaniach regulacyjnych te cele, które dotyczą transformacji branży tekstylno-odzieżowej na zrównoważoną.

W pracy przedstawiono wyniki badania, które wskazują, że treść zasady zrównoważonego rozwoju jest bardzo ogólna, co sprawia, że jej stosowanie jest trudne i prowadzi do rozbieżnych rezultatów zarówno w praktyce, legislacji, jak i doktrynie. Samo przeniesienie tej zasady do prawa europejskiego lub krajowego – w mniej lub bardziej literalnym brzmieniu – to zaledwie mały krok, aczkolwiek we właściwym kierunku. Prawodawca europejski traktuje środowisko jako priorytet, a zrównoważony rozwój – jako centralną wartość i cel funkcjonowania tej organizacji. Niemniej w przypadku branży tekstylno-odzieżowej proces ten wydaje się przebiegać odmiennie. Pomimo globalnego i unijnego wzrostu znaczenia zasady zrównoważonego rozwoju ta konkretna branża, idąc ścieżką *fast fashion*, charakteryzuje się zwiększoną produkcją oraz konsumpcją, a tym samym – znaczącym negatywnym wpływem na środowisko i klimat. Spowodowało to, że w proces implementacyjny zasady zrównoważonego rozwoju w analizowanym sektorze zaangażowały się podmioty niepaństwowe. Ich działalność na rzecz wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju odbywa się głównie poprzez inicjowanie odpowiednich programów działań, regulacji prawnych bądź uczestnictwo w procesach legislacyjnych. Analiza oddziaływania podmiotów niepaństwowych w tym zakresie pozwala stwierdzić, że od pewnego czasu mamy do czynienia z nowym zjawiskiem, a mianowicie znaczącym zwiększeniem roli tych podmiotów w procesie implementacji zasady zrównoważonego rozwoju. Kierunek wektora tendencji przemawia na rzecz prognozy, że tendencja ta się utrzyma, a jej praktyczne znaczenie wzrośnie. Istotne znaczenie mają inicjatywy podmiotów niepaństwowych – to dzięki nim zasada zrównoważonego rozwoju wypełnia się nowymi, szczegółowymi treściami, przez co staje się bardziej czytelna i przewidywalna.

Przegląd zasad i wartości Unii Europejskiej, zarówno w obszarze prawa pierwotnego, jak i wtórnego, pozwala skonstatować, że zasada zrównoważonego rozwoju i jej implementacja stały się kluczowymi elementami architektury politycznej i prawnej tej organizacji. Ranga i stosunkowo konsekwentna implementacja zasady zrównoważonego rozwoju wynikają z uświadomienia sobie, że trwałe powodzenie projektu europejskiego – integracji europejskiej zależy m.in. od równoczesnej dbałości o rozwój gospodarczy, środowiskowy i społeczny. Spod tego procesu wymyka się jednak zjawisko *fast fashion*, sprawcy degradacji środowiska w skali globalnej, przy znaczącym negatywnym udziale samej Unii Europejskiej. Wiele jednak wskazuje na to, że poziom implementacji zasady zrównoważonego rozwoju w Unii Europejskiej może ulec znacznej poprawie po wdrożeniu

regulacji zaproponowanych w Strategii Komisji Europejskiej dla zrównoważonych tekstyliów z 2022 r. Z lektury Strategii wynika, że jej głównym celem jest implementacja zasady zrównoważonego rozwoju poprzez osiągnięcie neutralności klimatycznej, wprowadzenie gospodarki obiegu zamkniętego, wydłużenie życia produktów, prawo do naprawy, wyeliminowanie szkodliwych substancji, zakaz niszczenia niesprzedanych produktów, transparentność informacji dla konsumentów, wprowadzenie cyfrowych paszportów produktów oraz wyeliminowanie tzw. greenwashingu. W procesie implementacji zasady zrównoważonego rozwoju w UE zaobserwować można jeszcze jedno interesujące zjawisko. Jest nim stopniowe włączanie przez producentów i dystrybutorów tekstyliów oraz odzieży – bez przymusu prawnego – zasady zrównoważonego rozwoju do ich strategii biznesowych. Zmiana ta wynika przede wszystkim z rosnących oczekiwań konsumentów oraz analizy trendów rynkowych, co jest motywowane dążeniem do uzyskania przewagi konkurencyjnej. Przedsiębiorcy poddani dla potrzeb tej dysertacji badaniu wydają się nie tylko dobrze rozumieć zasadę zrównoważonego rozwoju, ale też w praktyce podejmują konkretne kroki w kierunku jej implementacji w swoich firmach i określają działania, jakie powinny być realizowane na poziomie całej branży.

Implementacja zasady zrównoważonego rozwoju w unijnej branży tekstylno-odzieżowej – mimo rosnącej świadomości wynikających z niej implikacji – wciąż stanowi duże wyzwanie. Branża ta jest z jednej strony świadoma stawianych przed nią oczekiwań, lecz z drugiej strony przejawia pewną rezerwę i wyczekiwanie na mające nastąpić zmiany normatywne. Ten stan rzeczy wynika z trendu *fast fashion*, skutkującego nadprodukcją, nadmierną konsumpcją i znaczącym śladem środowiskowym. W tej sytuacji uprawniony wydaje się wniosek, że kamieniem milowym implementacji zasady zrównoważonego rozwoju będzie wejście w życie aktów prawnych przewidzianych w Strategii Komisji Europejskiej dla zrównoważonych tekstyliów.

Agnieszka
Olewyn-Wojcik